

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра практичної психології

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВКПП 2.2.3. ПСИХОЛОГІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

05 соціально-поведінкові науки

053 «Психологія. Практична психологія»

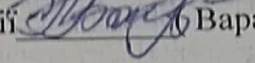
Факультет філології та масових комунікацій

2020-2021 рік

Робоча програма **Психологія девіантної поведінки** для здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр» освітньо-професійної програми «Практична психологія» спеціальності 053 «Психологія. Практична психологія»

Розробник: старший викладач кафедри практичної психології, кандидат психологічних наук Супріган А.О.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри практичної психології, протокол від «27» серпня 2020 року № 1.

В.о. завідувача кафедри практичної психології (Варава Л.А.)
«27» серпня 2020 року № 1.

© Супріган А.О., 2020 рік

© МДУ, 2021 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів –2	05 Соціально-поведінкові науки	Вибіркова дисципліна професійної підготовки	
Модулів - 2	Назва ОПП «Практична психологія» Спеціальність 053 «Психологія»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 6		3-й	3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання непередбачено		Семестр	
Загальна кількість годин - 180		5-й	5-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента - 2	Освітній ступінь-бакалавр	Лекції	
		28 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		32 год.	10 год.
		Самостійна робота	
		119 год.	155 год.
		Індивідуальні завдання:	
1 год.	1 год.		
		Вид контролю: залік	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 0,5 %

для заочної форми навчання – 0,10 %

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: розкрити актуальність психології девіантної поведінки як галузі психології, визначити проблематику цього особливого напрямку в психологічній науці, охарактеризувати основні поняття і підходи до вивчення соціальних відхилень у поведінці різновікових індивідів, надати типологію і моделі девіантної поведінки, представити методи діагностики і корекції відхиляючої поведінки підлітків.

Завдання курсу:

1. ознайомлення з основними поняттями і категоріями розвитку і прояв різноманітних форм девіантної поведінки;
2. розуміти основні підходи до обґрунтування причин девіантної поведінки;
3. знати типологію соціально-дезадаптованої та відхиляючої поведінки підлітків;
4. визначення різноманітних форм девіантної поведінки в їх розвитку і проявах;
5. оволодіти методиками корекції та профілактики девіантної поведінки;
6. ознайомлення з програмами роботи психолога з девіантними підлітками, з метою корекції девіацій і поліпшення адаптації до соціального оточення.

Місце навчальної дисципліни в системі професійної підготовки фахівця. Навчальна дисципліна Психологія девіантної поведінки відноситься до циклу вибіркових дисциплін професійної підготовки.

Передумови вивчення дисципліни. Вивченню дисципліни за ОП «Психологія. Практична психологія» має передувати опанування змістом навчальних дисциплін: «Загальна психологія», «Вступ до спеціальності», «Історія психології», «Психодіагностика та експериментальна психологія», «Феномен несвідомого, свідомого та самосвідомості»

Результати навчання. У ході вивчення курсу студент ОП «Психологія. Практична психологія» набуває такі компетенції:

Інтегральні компетенції:

КІ-1. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетенції:

КЗ-2 Здатність до збору, обробки, збереження, продукування, передачі й аналізу професійно важливої інформації з різних джерел.

КЗ-3 Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію; працювати в команді з дотриманням етичних норм та цінностей мультикультурного суспільства; спілкуватися рідною та іноземною мовами усно та письмово.

КЗ-4 Здатність розвивати вміння вчитися упродовж життя з високим ступенем автономії, розробляти власну траєкторію саморозвитку.

Спеціальні компетенції:

КФ-2 Організувати і виконувати науково-психологічні дослідження певної проблеми.

КФ-3 Адаптувати консультативний процес до вікових особливостей, специфіки запитів клієнта та його психологічної проблематики.

КФ-4 Впроваджувати різні теоретико-методологічні підходи в психокорекційній роботі.

Відповідно до ОП «Психологія. Практична психологія» у студентів формуються такі *результати навчання:*

РН 1 Використання базових теоретико-методологічних понять психологічної науки та практики в усіх формах професійної діяльності.

РН 2 Здійснення професійної діяльності, спираючись на розуміння закономірностей функціонування психічних явищ, природи та психологічної структури особистості.

РН 4 Володіння діагностичним інструментарієм, дотримуючись усіх відповідних вимог до його використання.

РН 7 Здійснення діагностики, корекції та профілактики різних форм поведінкових девіацій та делінквенцій, враховуючи юридичні та правові аспекти.

Обов'язкові та вибіркові розділи програми. Усі розділи програми є обов'язковими.

Тривалість вивчення індивідуального розділу. Вивчення навчального курсу здійснюється протягом семестру.

Форми та методи навчання. Лекція – монолог викладача з елементами активізації пізнавальної діяльності студентів. Семінарське заняття – закріплення студентами з допомогою викладача програмного матеріалу за заздалегідь складеним планом. Індивідуальна робота студентів (ІРС) – самостійне виконання тематичних завдань, що супроводжуються консультуванням викладача. Самостійна робота студентів (СРС) – самостійне індивідуальне виконання тематичних завдань, яке не передбачає обов'язкового консультування.

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Психологія девіантної поведінки як галузь психології.

Тема 1. Предмет і задачі психології девіантної поведінки. Основні підходи і поняття.

Актуальність проблем психології девіантної поведінки. Головні задачі курсу. Поняття адаптивної та відхиляючої поведінки. Історичні основи вивчення питання девіантної поведінки. Види девіантної поведінки: дезадаптивна та асоціальна поведінки. Біологічний, соціальний, психологічний, поведінковий, гуманістичний та емпіричний підходи до досліджень девіантної поведінки.

Тема 2. Соціальна норма: генезис, суть і класифікація.

Визначення поняття - соціальна норма. Функції соціальних норм у суспільстві. Засоби виникнення і функціонування соціальних норм. Основні властивості соціальної норми. Норма як статична величина

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Типологія девіантної, соціально дезадаптивної поведінки.

Тема 1. Основні причини і формування відхиляючої поведінки.

Диспозиційна поведінка. Мотиваційна підструктура відхиляючої поведінки. Групи причин соціальної дезадаптації індивіда. Процеси у суспільстві, що впливають на диспозицію поведінки. Становище у родині як фактор формування девіацій. Виявлення факторів ризику.

Тема 2. Типи соціально дезадаптованої поведінки.

Моделі девіантної поведінки. Особистісна модель, девіантна поведінка на ситуативному та середовищному рівні. Типи важко вихованості особистості. Педагогічна запущеність. Акцентуативна особистість. Удавана або ситуативна важко вихованість.

Тема 3 Адиктивна і кримінальна поведінка.

Визначення адиктивної і делінквентної поведінки. Процес переходу до кримінальної і адиктивної поведінки. Психологічні аспекти алкоголізму, наркоманії та правопорушень неповнолітніми. Стадії розвитку адиктивної поведінки. Психологічна готовність до адиктивної поведінки. Адиктивна поведінка як шлях до зруйнування особистості.

Тема 4. Акцентуації характеру – передумова виникнення девіацій.

Психологічний підтекст акцентування особистості. Види акцентуацій, що приводять до девіантної поведінки. Визначення типу акцентуацій як запобігання подальшого формування девіантної поведінки.

Тема 5. Агресія і аутоагресія як супроводжуючий фактор девіацій. Суїцид.

Агресія і агресивність: визначення і межі понять. Агресивність як особистісна характеристика. Форми прояву агресії. Види агресії за концепцією Г.Аммона (1990 р.). Коло проблем, породжених показом агресивних дій в кіно та по телебаченню. Моделі вивчення відношення мас-медіа до наслідкової агресивної поведінки. Параметри важкості агресивних проявів особистості. Фактори ризику суїциду. Характерні риси суїцидальної поведінки.

Тема 6. Діагностика девіантної поведінки.

Встановлення контакту з девіантними дітьми. Методика контактної взаємодії. Методики виявлення патологій характеру Р. Кетелла, А.Е. Личко і проективний тест М. Люшера. Методика діагностики до відхиляючої поведінки. Карта спостереження. Бесіда як безпосередня форма діагностики. Вивчення рівня самооцінки. Анкетування.

Тема 7. Корекція девіацій.

Тактика психотерапевтичних заходів. Тренінг модифікації поведінки. Тренінг ефективності батьків. Тренінг психологічної компетентності вихователя. Модель крокових змін у поведінці. Детермінанти проблемної поведінки. Родинний анамнез. Особливості надання допомоги дітям, постраждалим від насильства.

Тема 8. Профілактика девіантної поведінки.

Загальні принципи профілактики девіацій. Пріоритетність інтересів дитини як головний фактор запобігання девіацій. Групи ризику девіацій за соціальним, психологічним та фізичним становищем особистості.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Психологія девіантної поведінки як галузь психології.												
Тема 1. Предмет і задачі психології девіантної поведінки. Основні підходи і поняття.	16	4	2			10	19	2	2			15
Тема 2. Соціальна норма. Генезис, суть і класифікація.	16	4	2			10	15					15
Разом за змістовим модулем 1	32	8	4			20	34	2	2			30
Змістовий модуль 2. Типологія соціально дезадаптованої поведінки.												
Тема 1. Причини формування відхиленої поведінки.	16	2	2			12	19	2	2			15
Тема 2. Типи соціально дезадаптованої поведінки.	16	2	2			12	15					15
Тема 3. Аддиктивна і кримінальна поведінка	20	4	4			12	19	2	2			15
Тема 4. Акцентуації характеру – передумова девіантної поведінки.	18	2	4			12	17		2			15
Тема 5. Агресія і аутоагресія як бсупроводжуючий фактор девіацій.	23	4	4			15	24	2	2			20
Тема 6. Діагностика девіантної поведінки.	20	2	6			12	17		2			15
Тема 7. Корекція девіацій.	18	2	4			12	19	2	2			15
Тема 8. Профілактика девіантної поведінки.	16	2	2			12	15					15
Разом за змістовим модулем 2	147	20	28			99	145	8	12			125
Усього годин	179	28	32			119	179	10	14			155
Модуль 2												
ІНДЗ					1						1	
Усього годин	180	28	32		1	119	180	10	14		1	155

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	-	-	-

6. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Предмет і задачі психології девіантної поведінки. Основні підходи і поняття.	2	2
2	Соціальна норма. Генезис, суть і класифікація.	2	
3	Причини формування відхиленої поведінки.	2	2
4	Типи соціально дезадаптованої поведінки.	2	
5	Аддиктивна і кримінальна поведінка	4	2
6	Акцентуації характеру – передумова девіантної поведінки	4	2
7	Агресія і ауто агресія як бсупроводжуючий фактор девіацій.	4	2
8	Діагностика девіантної поведінки.	6	2
9	Корекція девіацій.	4	2
10	Профілактика девіантної поведінки.	2	
	Разом	32	14

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	-	-	-

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Предмет і задачі психології девіантної поведінки. Основні підходи і поняття.	10	15
2	Соціальна норма. Генезис, суть і класифікація.	10	15
3	Причини формування відхиленої поведінки.	12	15
4	Типи соціально дезадаптованої поведінки.	12	15
5	Аддиктивна і кримінальна поведінка	12	15
6	Акцентуації характеру – передумова девіантної поведінки	12	15
7	Агресія і ауто агресія як бсупроводжуючий фактор девіацій.	15	20
8	Діагностика девіантної поведінки.	12	15
9	Корекція девіацій.	12	15
10	Профілактика девіантної поведінки.	12	15
	Разом	119	155

Самостійна робота над навчальним матеріалом передбачає: опрацювання теоретичних і практичних питань з навчальної дисципліни.

Мета самостійної роботи – опрацювати додаткову інформацію з теоретичних питань, що дозволяє одержати додаткові знання у поєднанні з аудиторним навчанням.

9. Індивідуальне завдання

Психологія девіантної поведінки як галузь психології.

1. Надайте визначення поняттю «девіантна поведінка» з точки зору соціальної норми.
2. Надайте визначення поняттю «девіантна поведінка» з точки зору особистісних утворень.
3. Назвіть ознаки: аддиктивної поведінки; делінквентної поведінки; криміногенної; дезадаптованої.
4. Який підхід до пояснювання причин девіацій Ви вважаєте найбільш обґрунтованим? Відповідь доведіть прикладами.

Типологія соціально дезадаптованої поведінки.

1. Розкрийте поняття: педагогічна запущеність; агресивний стереотип поведінки; гіпопротекція й гиперпротекція; соціальна дезадаптація.
2. Поясніть сутність й причини появи певних психічних реакцій: реакція відмови; реакція протесту; реакція імітації; реакція емансипації.
3. Визначте роль матері (батька) у формуванні девіантної поведінки в підлітковому віці.
4. Оберіть з числа знайомих підлітка або юнака з девіантними проявами у поведінці. Складіть карту спостережень Скотта. Визначте тип девіацій. Напишіть можливу корекційну програму роботи з респондентом.

10. Методи навчання

При викладанні дисципліни застосовуються словесні, наочні та практичні методи навчання. Під час проведення лекцій використовуються такі словесні методи як розповідь, пояснення та наочні методи: ілюстрація, демонстрація.

Під час проведення семінарських занять застосовуються наочні спостереження та словесні бесіди; студентами виконуються вправи: тренувальні, творчі, усні, практичні, технічні.

11. Критерії оцінювання

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на мету перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Форма проведення поточного контролю під час навчальних занять визначається викладачем, що проводить заняття. Застосовуються наступні види контролю: усне опитування під час занять.

Відпрацювання пропущених лекцій, практичних занять здійснюється під час консультацій (якщо пропуски без поважних причин – зараховуються без балів). Результати опрацювання семінарських занять та оцінки поточного контролю реєструються в журналі викладачем.

12. Засоби оцінювання

Поточний контроль здійснюється у формі контролю систематичності та активності роботи студентів протягом семестру під час вивчення програмного матеріалу дисципліни, зокрема: виступи та виконання індивідуальних завдань, виконання семінарських завдань; участь в обговоренні питань з певної теми; відповіді на запитання викладача.

13. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота										ІНДЗ	Екзамен	Сума
Змістовий модуль №1		Змістовий модуль № 2										
T1	T2	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	20	40	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5			

Рейтингова система оцінювання знань

Кредитно-модульна система організації навчального процесу передбачає застосування модульного навчання за кредитами і охоплює зміст, форми та засоби навчального процесу, форми контролю якості знань та вмінь, навчальної аудиторної та самостійної роботи студента.

Змістовний модуль – це завершена, відносно самостійна, частина навчального курсу, що містить теоретичні та практичні завдання, систему навчально-методичного забезпечення.

Рейтингова система оцінювання – це система визначення якості виконаної студентом аудиторної та самостійної роботи і рівня набутих ним знань та вмінь шляхом оцінювання (в балах) результатів цієї роботи шляхом поточного та модульного контролю.

Рейтинг складається з суми балів за:

- аудиторну роботу (робота на семінарських заняттях);
- самостійну роботу (конспекти, опрацювання інформаційних джерел);
- індивідуальне завдання;
- екзамен.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

14. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення

Виконання завдань на семінарських заняттях передбачено в аудиторії, яка обладнана мультимедійним проектором, екраном, дошкою настінною, що дозволяє оволодівати вміннями створення інформаційного наочного матеріалу тощо.

15. Методичне забезпечення

-

16. Рекомендована література

Базова

1. Андреева Г.М. Соціальна психологія: Підручник. – М., 1997. – 556 с.
2. Бадмаев С.А. Психологическая коррекция отклоняющегося поведения школьников. – М., 1997. – 423 с.
3. Бойко И.Б. Самоубийство и его предупреждение. – СПб, 1997. – 226 с.
4. Єгорова М.С. Генетика поведінки: психологический аспект. – М., 1995. – 325 с.
5. Клейберг Ю.А. Психология девиантного поведінки. – М., 2001. – 458 с.
6. Комплексные исследования в суицидологии. – М., 1996. – 368 с.
7. Костриця Л. Дитина в кризовому соціумі / Л. Костриця. – Київ : Шкільний світ, 2016. – 136 с.

8. Наркомания как форма девиантного поведения. – М., 1998. – 415 с.
9. Реан А.А., Коломинский Я.А. Социальная педагогическая психология. – М., 2005. – 477 с.
10. Ричкова Н.А. Деадаптивне поведіння дітей. Діагностика, корекція, психопрофілактика. – М., 2000. – 458 с.

Допоміжна

1. Еникеева Д.Д. Популярныя асновы психіатрыі. – Д.: Сталкер, 1997. – 432 с.
2. Личко А.Е. Тыпы акцентацый і психопатый у падрастков. – М., 1996. – 266 с.
3. Ішмуратов А.Г. Конфлікт і злагода. – К., 1998. – 327 с.
4. Немов Р.С. Психологія. Т.ІІ. – М., 1991. – 586 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://khomeich.narod.ru/DEVIANTNOE-POVEDENIE/Deviantnoe-posobie.htm>
2. http://www.studmed.ru/view/kleyberg-yua-psihologiya-deviantnogo-povedeniya_d0cb3259448.html
3. <http://www.klex.ru/czm>

Додаток до Робочої програми навчальної дисципліни щодо внесення змін

Зміни обговорено та затверджено на засіданні кафедри протокол № ____
від « ____ » _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

Практичної психології _____ (_____)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Аркуш обліку змін

№ з/п	№ та зміст пункту, до якого внесено зміни	ПІБ викладача	Підпис викладача